

Наталія ОБУШЕНКО,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВО ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Якщо розглядати суспільство через призму економічної та соціальної сутності, то стає зрозумілим, що соціум вимагає організованості і впорядкування діяльності суб'єктів, які задіяні в сфері виробництва, управління, в розподілі, обміні та споживанні матеріальних благ, а також трудових і шлюбно-сімейних відносин. Природа такої організованості і впорядкування позначена тим, що загальним правилам підпорядковується весь спектр суспільних відносин, і це досягається завдяки певним інструментам та засобам, таким як норми моралі, права, звичаї, релігія. І коли ми беремо до уваги первісне суспільство, де головними регуляторами міжособистісних відносин виступали звичаї, які тісно поєднані з релігійними правилами та моральними принципами, то з розділенням соціуму на касти, стани і класи, норми моралі, релігії і звичаї не були спроможні утворити умови в сфері виробництва, обміну та розподілу товарів загальнообов'язковими для всіх, тому що вже не існувало цілісності інтересів членів спільноти і примирення протилежних інтересів за допомогою звичаїв різних груп суспільства ставало вкрай неможливим. Внаслідок цього економічне підґрунтя раннього землевласницького класового суспільства потребувало спеціальної форми регулювання, з імперативними нормами, які встановлюються або санкціоновані державою, тобто специфічним апаратом управління і підпорядкування.

Якраз в цьому періоді й формується право, завдяки якому управлінські політичні, виробничі, трудові, сімейні та інші види відносин здобувають форми правовідносин, які також відповідають інтересам різним групам суспільства [1, с. 123]. Право є основою, суттю функціонування соціуму, воно відіграє визначальну роль у житті кожного. Тому що надає особливий ритм розвитку і гармонійного поєднання держави і суспільства, тобто злагодженого співіснування людей.

Взагалі утворення права, як і держави, спричинено потребами суспільства, як-от: необхідністю запровадження стабільності та стійкого, єдиного порядку відносин нової єдності людей, тобто народу, що проживає на певних територіях, необхідністю підтримки, захисту цілісного порядку в умовах розділення суспільства на соціальні верстви, майновий і соціальний

стан яких підкреслено став різним. А це спричиняло непримиренну суперечність і зіткнення, потрібністю стримування ворожого військового антагонізму народів, які відчували потребу розвитку постійного обміну, сусідських взаємовідносин та захисту мирними шляхами своїх інтересів.

Підкреслюючи виняткову роль права у житті людства, можемо стверджувати, що існування суспільства, тобто соціуму розумних істот неможливе без права. Немислимо уявити собі таку громаду людей, в якій ніхто по відношенню один до одного не визнавав би жодних прав – ані права на існування, ані права на майнові блага. Такий соціум не міг би становити людське суспільство. Люди можуть утворювати суспільство тільки в тому випадку, якщо за його членами будуть визнані хоча певні права, з тією умовою, що іншими членами спільноти ці права визнаються. Зокрема, без утвердження конкретної форми права та відповідних правил суспільством заволодіє хаос, безладдя, і повна відсутність щодо визначеності взаємних прав та обов'язків.

Тож можемо зазначити, що цінність права в цілому проявляється в регулюванні і впорядкуванні суспільних відносин.

Отже, сформувавшись протягом певного історичного періоду розвитку людства, право виявляється одним з особливо універсальних, ґрунтовних і ефективних регуляторів суспільних відносин, оскільки воно поширює свій фундаментальний вплив на всі важливі сфери суспільного життя, у тому числі і на трудові правовідносини.

Право – це складне та багатоаспектне явище, яке віддзеркалює розуміння та поняття суспільством таких цінностей, як рівність, справедливість, свобода тощо, з ключовим призначенням, яке визначається ознакою високої урегульованості суспільних відносин, характерною для правової держави.

Сутність права, його природа і цілісність пронизана принципом правової рівності в загальнозмістовному контексті, тобто внутрішня рівноцінність зовні різних формулювань: право як формальна рівність, право як загальна та важлива форма свободи соціуму у суспільних відносинах і право як загальна справедливість, оскільки формальна рівність дозволяє свободу і справедливість та навпаки, що загалом складає єдину сутність права [2, с. 5]. Тож право можна розглядати, як систему норм, яка відповідає принципу формальної рівності і яка встановлена державою з відповідним забезпеченням захисту.

У юридичному значенні право – це система загальнообов'язкових норм, оформлених в офіційних джерелах, як єдина нормативна система, як загальнообов'язкова підстава для визначення соціально значущої поведінки, тобто правомірно-дозволеної та юридично недозволеною учасникам соціального процесу і, крім того, рекомендованої поведінки державою.

Значення права не тільки в його нормативності, а ще й в тому, що воно охоплює ті його складові частини, в яких нормативно реалізується. На підставі цього соціально-правова дія має бути визнана складовою частиною

права, без якої неможливо зрозуміти його специфіку, соціальне призначення і взагалі саму цінність. Загальне поняття права сформульовано тим, що право як в нормі, так і в дії нерозривно поєднано і не існує одне без іншого. Соціальна цінність права виражається не тільки через закріплення у певних джерелах, а в його реалізації, інакше воно перестане існувати для суспільства.

Сформульовані в законах та інших нормативно-правових актах норми права стають реальними, коли вони втілюються в життя у свідомо-вольовій діяльності людей. Без виконання правових розпоряджень у житті норми права мертві, інакше кажучи, вони втрачають своє соціальне значення [3, с. 163].

Таким чином, утворення ефективного та стабільного механізму реалізації права є одними з фундаментальних функцій і обов'язків держави. Механізм реалізації права – це складне явище, і складається з особливих структурних елементів з найважливішим місцем для норм права, тому що його функціонування перш за все спрямоване на матеріалізацію положень норм права у життя. Тобто цінність приписів, які закріплені в нормах права, набувають реального змісту тільки шляхом втілення їх у суспільні відносини.

Правореалізація оживляє право і робить його вкрай необхідним, цінним і актуальним для суспільства, внаслідок чого норми права стають соціально вагомими і реально здійснюють своє функціональне призначення.

Список використаних джерел:

1. Степакова Н. М. Норми трудового права як основа механізму реалізації права. *Науковий вісник ДДУВС*. 2012. № 4 (68). С. 121-126.
2. Ostrovsky, S., Turlakova, N., Obushenko, N., Skorobogatova, A., & Borysocheva, N. (2023). Legal regulation of access to justice during wartime in cases related to the protection of the rights, freedoms and interests of military personnel and conscripts. *Syariah: jurnal hukum dan pemikiran*, 2(23), 1-13.
3. Віхров О. П. Актуальні питання захисту прав людини в контексті правозастосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України: загальнодержавне наук.* 2012. № 10 (132). С. 99-101.

Віра РИНДЮК,
професор кафедри
теоретичної юриспруденції
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана,
доктор юридичних наук, професор

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ФУНКЦІЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Однієї із функцій нормотворчої діяльності органів публічної влади є конкретизація законодавства. М. Горбань, досліджуючи загальнотеоретичні аспекти правоконкретизації, пише, що поняття «конкретизація» тлумачиться